

# STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE



## PÉČE O STŘECHY HISTORICKÝCH BUDOV

PRAHA 1997

**STÁTNÍ ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE**  
**Odborné a metodické publikace, svazek 15**

**PÉČE O STŘECHY**  
**HISTORICKÝCH BUDOV**

**Zpracovali**  
**Ing. arch. Vojtěch LÁSKA**  
**Ing. Alfréd SCHUBERT**  
**PhDr. Josef ŠTULC**

**Příloha časopisu Zprávy památkové péče, ročník 57**  
**Praha 1997**

Lektorovali:

prof. ing. arch. Milan Pavlík, CSc.

doc. ing. akad. arch. Václav Gírsa

© Státní ústav památkové péče v Praze, 1997

© Památkový ústav středních Čech v Praze, 1997

ISSN 12105538

ISBN 80-902305-4-7

## OBSAH

<b>I</b>	ÚVOD .....	5
<b>II</b>	OBECNÉ PRINCIPY .....	7
1	Tvar střechy. Konstrukce krovu .....	7
2	Krytina .....	9
3	Další střešní i nadstřešní prvky. Oplechování .....	11
<b>III</b>	POŽADAVKY PAMÁTKOVÉ PÉČE .....	12
A	Hlavní zásady .....	12
B	Oprava krytiny .....	13
C	Výměna krytiny .....	14
D	Náhradní krytiny .....	16
E	Opravy a úpravy krovů, nadstřešního zdiva, oplechování, dřevěných a kovových prvků .....	17
F	Prozatímní krytina, prozatímní zastřešení .....	19
<b>IV</b>	ZÁVĚR .....	20



Střecha jakékoliv stavby měla vždy v historii dvojí funkci: Jednak chránila budovu před vlivy povětrnosti, jednak byla spolu s fasádou zdrojem vnější působivosti architektury. Prostor půdy (podkroví) navíc býval někdy užíván i k praktickým účelům – výrobním (např. sušárny chmele nebo papíru), skladovacím či obytným. Dochované stavby jsou dokladem péče o architektonickou stránku exteriérů budov a vysokých estetických nároků, jež byly v minulosti na jejich střešní partii kladeny. U mnohých historických staveb byla a dodnes ještě je střecha ideovým vyvrcholením architektury (zvláště výrazné jsou v tomto směru střechy věží a kupolí). I jednoduché stavby se vždy vyznačovaly ušlechtilostí tvaru střechy a estetickou působivostí krytiny. Pokud byly do půdy zabudovány provozní či obytné prostory, uplatňovaly se jejich vikýře navenek vždy v harmonickém souladu s celkovou architektonickou skladbou budovy, nejednou jako její důležitý kompoziční akcent. To platí v moha případech i pro komíny a další nadstřešní prvky. Střechy se často podstatně podílejí na emotivní působivosti a estetické hodnotě jednotlivých památek i na „geniu loci“ celých měst či krajiny. Souhrn jednotlivých střech vytváří tzv. střešní krajinu, která bývá důležitým fenoménem historických měst.

Až téměř do konce 19. století byly při stavbě střech používány tradiční tesařské konstrukce krovů z ručně tesaných trámů (místo se tato tradice udržela až do 20. století, zejména u lidových staveb) a druhy krytin, nesoucí pečef rukodělné práce a využívající přírodní materiály (dřevo, kámen, pálená hlína, sláma). Jejich zpracování, pokládání i opravy se vždy vyznačovaly přítomností tradičních řemesel. Právem tedy jako tradiční krytiny označujeme dřevěný šindel, pálenou krytinu, břidlici, došky.

Zatímco význam ochranné technické funkce střech je v současnosti všeobecně uznáván a akceptován, jejich úloha ve vnějším výrazu staveb je dosud značně podceňována, a to i u památkově cenných budov. Zvlášť zřetelně se tento stav projevuje u městských sídelních celků, nevyjímaje ani městské památkové rezervace. Funkční přetěžování historických budov vede v řadě našich památkově hodnotných měst k nadměrnému využívání prostorů půdy. Důsledkem bývají necitlivé zásahy do dnes již nenahraditelných původních konstrukcí historických krovů nebo jejich úplná likvidace a vznik zcela nahodilých, většinou naprosto nevhodných shluků nových vikýřů a střešních oken. Jejich historicky neodůvodněné tvary a většinou velké zasklené plochy jsou schopny závažně poškodit (či přímo znetvořit) architektonický výraz takto násilně adaptované stavby. K tomu mnohdy přistupuje i odstraňování dnes nefunkčních komínů. Ty zpravidla byly a dodnes zůstávají nepostradatelnou složkou obrazu historické budovy (pomíjíme zde jejich teprve dnes postupně poznávanou úlohu v přirozeném odvětrání a snižování nadměrné vlhkosti konstrukcí).

Tradiční krytiny byly v uplynulých desetiletích a dosud jsou často zaměňovány za méně vhodné nebo neadekvátní náhražky (podobný osud však postihuje i kvalitní speciální krytiny novějších staveb). Vínou na tom nesla především špatná

kvalita a nedostatečná kapacita výroby tradičních krytin v nedávné minulosti, která však dnes, při obnově kvality a trvanlivosti tradičních druhů krytin, již nemůže být výmluvou ani omluvou pro historicky a esteticky nevhodné náhražky. Zpravidla není věnována dostatečná pozornost dochovaným nadstřešním prvkům, jako jsou komínové hlavice, vikýře, „volská oka“, mansardové římsy apod. Bezprostřední působivost a tradiční ráz střešních partií mnohdy oslabuje i nadměrné oplechování (široká plechová úžlabí, oplechované hřebeny a nároží, tzv. návětrné lišty, oplechování mansardových říms, vikýřů apod.). Většinou se nadměrným oplechováním nesleduje oprávněná ochrana autentických prvků stavby, nýbrž se jím pouze zakrývá nedostatečná řemeslná kvalita opravy.

Negativně se ve tvaru střech projevují i nevhodné a nepatřičné úpravy krovu (nejčastější chybou je vypuštění námětků, které způsobuje potlačení charakteristického zalomení střešní plochy, a dále zvýšení úrovně spodní hrany střešní plochy, při kterém vzniká nežádoucí mezičlánek mezi krytinou a římsou). Kumulací všech naznačených negativních změn dochází již po několik desetiletí k vážné degradaci vzhledu památek i ostatních budov v památkových rezervacích a zónách. Tlak na zřizování nevhodných střešních oken a vikýřů v souvislosti s novým využitím podkroví navíc právě v současné době enormně sílí. Hrozí tak úplný zánik kdysi tak poetické, pestré a místně charakteristické „střešní krajiny“ našich měst.

Protože v jednotlivých regionech a často ani v jednotlivých památkových ústavech nejsou v otázkách hodnocení, ochrany i praktické péče o střechy historických budov uplatňována jednotná kritéria, vydává Státní ústav památkové péče následující celostátně doporučené metodické směrnice. Odborně je zpracoval Státní ústav památkové péče v Praze a Památkový ústav středních Čech v Praze s využitím zkušeností ze svého regionu.

V současné době, kdy jsou kvalitní tradiční krytiny (s výjimkou slaměných došků) relativně dostupné, je při praktické péči o památky nutno sledovat následující základní cíle:

- zvýšit intenzitu činnosti při dokumentaci a ochraně dochovaných původních složek historických střech (historických krovů a krytin);
- nepřípusť další degradaci střešních partií památek;
- postupně prosazovat nápravu nevyhovujícího stavu tam, kde je to možné.

Odborný pracovník památkové péče pověřený památkovým dohledem nemůže při opravách a úpravách střech přihlížet jen k zabezpečení jejich ochranné funkce, ale musí z hlediska památkové péče posoudit:

1. tvar střechy spolu s hodnotou dochovaného krovu;
2. krytinu (druh, typ i způsob kladení);
3. další střešní i nadstřešní prvky (komíny, vikýře, oplechování).

### 1 Tvar střechy. Konstrukce krovu

Změny tvaru střechy většinou souvisejí s opravami, úpravami, případně výměnou krovu. Právě zde dochází k nejtěžším, nevratným ztrátám. Přes alarmující úbytek historických krovů a navzdory rostoucímu odbornému zájmu o poznání jejich historické typologie a konstrukce (viz např. Jan Vinař, Václav Kufner, Ivana Horová: *Historické krovky*, EL CONSULT, Praha 1995; připravuje se vydání dalšího dílu této práce), není obecně jejich památková hodnota dostatečně uznávána a respektována. Krovky jsou i nadále lehkomyšlně ničeny a nahrazovány novými konstrukcemi, zcela odlišnými svou skladbou, materiálem i technickým a řemeslným zpracováním. Přitom se nebere v úvahu, že každá historická, tradičním způsobem ručně vyrobená tesařská konstrukce je nenahraditelnou technickou a kulturní památkou, vyžadující ochranu a citlivou péči. Obecně proto musí při památkové obnově platit požadavek kategorické ochrany všech dosud dochovaných historických krovů, zpracovaných tradiční tesařskou technikou s dřevěnými prvky (včetně krovů z 19. i 20. století). I těžce narušené historické krovky lze zachránit a obnovit výměnou vadných částí při respektování typu původní konstrukce a zachování všech dosud nenarušených částí.

Adaptaci prostoru půdy pro obytné i jiné účely nelze u památek bezvýhradně vyloučit, podobně jako nelze mechanicky zahrnout sám princip funkční reanimace a kontinuální modernizace historických budov s užžitnou funkcí. Tato adaptace je však přípustná pouze za předem jasně specifikovaných předpokladů a podmínek. K nim především patří:

a) Adaptace nesmí ohrozit památkově hodnotný krov (pokud se dochoval) ani další cenné a pro památku charakteristické prvky (komíny, architektonizované vikýře apod.). Zkušenosti varují před negativními důsledky vestaveb, které brání volnému přístupu vzduchu k obestavěným částem krovu, omezují možnost kontroly v případě zatékání a v neposlední řadě narušují celistvost prostoru půdy. U unikátních krovů, především gotických a renesančních, musí být vestavby do prostoru půdy zásadně odmítnuty. Je třeba se vyvarovat půdních vestaveb i u dalších zvláště cenných krovů, zejména barokních. Z hlediska památkové ochrany je dále nanejvýš žádoucí se vyhnout adaptaci podkroví u všech dalších hodnotných krovů (tj. např. krovů z 1. poloviny 19. století, i mnohých hodnotných krovů pozdějších). Ve zvlášť odůvodněných výjimečných případech, kdy se nelze využít podkroví vyloučit, je třeba alespoň trvat na oddělení krovu od konstrukce vestavby odvětranou mezerou a nepřípusť běžné řešení, při kterém jsou kroky v přímém kontaktu s obvodovým pláštěm vestavby.

b) Adaptace nesmí narušit či dokonce znehodnotit architektonický výraz památky. Z tohoto hlediska je třeba ji zvažovat a posuzovat stejně důsledně, jako všechny navrhované zásahy do průčelí budovy (úpravy parteru, průrazy nových oken apod.).

c) Zcela nepřípustná je jakákoliv změna skladby střech u slohově a architektonicky jednotně, tedy vlastně „autorsky“ řešených historických staveb (např. kostelů, zámků, většiny městských paláců, radnic a dalších monumentálních budov). Stejně tak je změna tvaru nežádoucí tam, kde emotivní působivost střechy je výsledkem složitých proměn uskutečněných v průběhu historické existence stavby.

Při všech adaptacích a změnách je třeba u historických střech důsledně vyloučit netradiční typy a tvary vikýřů (např. částečně zapuštěné do střešní plochy) i celoplošně zasklená nečleněná okna. Na pohledově exponovaných místech jsou nepřípustná i šikmá střešní okna. Při posuzování je třeba vzít v úvahu i tendence ke zpřístupnění věží a stoupající oblíbenosti vyhlídkových letů; užití střešních oken lze připustit jen ve zcela výjimečných případech.

Architektonické řešení nově vkládaných střešních prvků musí bezpodmínečně vycházet z posouzení proporčních vztahů a místně charakteristických historických analogií. Ty jediné dávají předpoklad nenásilné integrace nových prvků s historickým charakterem památky. Uplatňování „tvůrčí invence“ je zde zcela nepřijatelné. Obecně platí, že čím méně je adaptace podkroví navenek viditelná, tím kvalifikovanější je architektonické řešení daného úkolu. Je třeba vyvarovat se i takových změn tvaru střechy, které v případě budování podkroví vyplývají ze zesílení střešního pláště. Někdy dochází ke snahám o vyrovnání střešní plochy pro pohodlnější pokládání krytiny. V těchto případech je třeba trvat na zachování tvaru a to včetně nepravidelností, které jsou důsledkem historického vývoje památky.

Jen za výjimečných okolností lze uvažovat o celkové rekonstrukci, tedy o opětovném vytvoření v minulosti zaniklého tvaru střechy, jež by bylo motivováno nikoliv funkčními, ale ryze památkovými důvody. Takový krok lze považovat za oprávněný jen za následujících předpokladů a podmínek:

a) Rekonstrukční návrh vychází z dostatečně spolehlivého poznání původního tvaru střechy, doloženého historickou měřickou dokumentací či alespoň ikonografií; v souladu s Benátskou chartou se rekonstrukce musí zastavit tam, kde začíná hypotéza.

b) Rekonstrukce navrátí střеше podobu, která vyjadřuje skutečně významnou architektonickou myšlenku nebo je její součástí (např. rekonstrukce Rejtových stanových střech chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře) nebo je nezbytná pro obnovu jinak dobře dochované původní architektonické kompozice stavby (což přichází v úvahu výlučně u staveb, u nichž jednoznačně dominuje jedno slohové období – např. obnova mansardové střechy Kaňkovy radnice v Poličce, obnova barokní bání věže kláštera Hradisko u Olomouce apod.). Rekonstrukce je žádoucí zejména tam, kde důležité detaily řemeslných prací byly deformovány nebo zcela zrušeny při nekvalifikované nebo neodborné opravě v době všeobecného úpadku řemesel (např. jde o zjednodušování detailů klempířských prací na plechových krytinách věží). I zde je vždy třeba vycházet z exaktně doloženého stavu. Zvláště pečlivě je třeba hodnotit a zvažovat případy, kdy architektonicky žádoucí a historicky spolehlivě doložené rekonstrukci či jiné změně má být obětován mladší, avšak rovněž již historický krov či další stavební prvky. Zde je vždy na místě posouzení komisí znalců. Individuální rozhodování může být subjektivní, a proto silně zavádějící.

## 2 Krytina

Východiskem úvah o jakékoliv změně musí být dostatečná znalost historického vývoje střechních krytin jak v poloze obecné, tak v konkrétních případech jednotlivých památek. Poznatky z historie používání krytin u nás nejsou souhrnným způsobem zpracovány, otázka krytiny stojí často stranou zájmu umělecko-historického bádání a mnohdy ji pomíjí i stavebně-historické průzkumy. K prvořadým úkolům pracovníků památkové péče patří soustředování veškerých poznatků získaných z této oblasti, a to včetně záchrany a uchování originálních vzorků historické krytiny v případech, kdy ji již nelze zachovat na původním místě. Poznatky o použití krytin v historickém vývoji jednotlivých konkrétních staveb je možno získat z nepřímých zpráv, z archivních rešerší, ze starších vyobrazení či fotografií, ale též ze stop na vlastní stavbě - z otisků na zdivu, u krokví, z nalezených fragmentů, z náhodně ponechaných zbytků v podstřeší, případně i z druhotně použitelného materiálu ve zdivu stavby.

V rámci památkového záměru je nutno vždy stanovit, zda cílem je:

- oprava dochované krytiny;
- částečná či celková výměna krytiny při dodržení druhu, typu materiálu, barevnosti, velikosti, způsobu kladení;
- změna druhu, typu krytiny nebo způsobu kladení;
- provizorní zajištění střechy proti zatékání.

Pro volbu optimálního způsobu opravy či výměny krytiny nelze stanovit obecná pravidla, platná pro všechny možné eventualy, přesto jsou některé zásady nesporné.

U historických staveb je optimální pouze ten druh a typ krytiny, který se v historii na střеше skutečně vyskytoval.

Přitom uplatňujeme následující hlediska:

**Hledisko zachování autenticity materiálu i vzhledu.** Vzácně se můžeme setkat s dosud funkční originální krytinou, která se na střеше zachovala od doby jejího vzniku nebo od doby zásadní přestavby objektu, případně tu existovala v rozhodujícím období existence památky. Je-li dosud funkční, je nutno kategoricky požadovat její zachování a respektování při opravě. (Již nikdy bychom neměli připustit takové zničení významných památkových hodnot, k jakému došlo např. funkčně neodůvodněnou výměnou unikátně dochované, nádherně patinované gotické měděné krytiny tzv. Zelené brány v Pardubicích či renesanční z Černé věže v Českých Budějovicích. Buchary vyklepávaná historická měď má ostatně i po staletích delší životnost než válcovaná měď dnešní.) Není-li zachovaná krytina funkční, a přitom je prokazatelně nutná částečná nebo i úplná výměna za stejnou novou krytinu, je nutno vždy zachovat a uložit řádně označené vzorky původní krytiny.

**Hledisko zachování kontinuity materiálu, zpracování i vzhledu při výměně krytiny.** Vždy dáváme přednost opravě nebo částečné výměně dochované krytiny před úplnou výměnou. Pokud se v konkrétním případě od doby výstavby nebo zásadní přestavby či historické úpravy střechy až dodnes kontinuálně zachoval určitý druh i typ krytiny, pak je nutno při výměně krytiny tento druh preferovat. Totéž platí, zachová-li se až do dnešní doby krytina, která již kdysi v historii nahradila původní krytinu, přičemž se plně ztotožnila s tradičním charakterem objektu nebo celého města (konkrétně se jedná především o pálené bobrovky, které počátkem či v průběhu 19. století u mnoha staveb nahradily dřevěný šindel). U zakřivených ploch či mimořádně strmých střech věží lze toto hledisko uplatnit i při nutné výměně pozinkovaného (příp. zinkového) plechu, který zde nahradil šindel nebo břidlici.

Je třeba definitivně skoncovat s neblahou, bohužel však stále přetrvávající praxí minulých let, kdy nedostatečná kvalita pálené krytiny vedla právě při obnově památek k častému užívání měděného plechu (zámek v Pardubicích, piaristický kostel v Litomyšli, tvrz v Žirovnici atd.). U běžných střech je jeho užití v rozporu s historickými postupy, a proto právě u památek zásadně nesprávné. Jako vzácná, ušlechtilá a mimořádně drahá krytina byl měděný plech v minulosti užíván jen u nejnákladnějších staveb, a to výhradně ke krytí střechních bání, kupolí a dalších těžko dostupných částí stavby, nebo pro provedení klempířských prvků. (K používání měděného plechu: viz též část II 3).

**Hledisko návratu ke starší tradici.** Uplatní se zejména tam, kde starší krytina byla kdysi nahrazena nevhodnou novější krytinou, nikoliv některou z tradičních krytin (viz odst. III C5). Za optimální je v takovém případě třeba považovat



návrat k tradiční krytině z rozhodujícího historického období (konkrétně jde například o návrat k dřevěnému šindelí) a to zejména, jedná-li se o zvláště architektonicky či jinak významné památky, významné urbanistické celky, objekty v městské památkové rezervaci apod. (Zvláštní situace nastává tam, kde byl dřevěný šindel před 50-100 lety nahrazen azbestocementovými šablonami, tzv. eternitem. Starý eternit je dnes zpravidla pokryt mechem a jeho nepatříčnost je podstatně utlumena. Pokud jsou ovšem při výměně této krytiny použity vlákno-cementové šablony s lesklým povrchem, a hřebeny i nároží nejsou kryty hřebenáči nebo přesahem šablon, ale oplechováním, je výsledek velmi nepříznivý.)

**Hledisko záchrany ohrožené památky.** Pokud je v důsledku vadné nebo zcela chybějící střechy ohrožena existence památky či její části, její krov, stropy, interiérové malby, štuky apod. a není-li objektivně možné řešení podle dříve uvedených hledisek, je nutno zajistit jakékoliv funkční zakrytí památky. Toto hledisko však nelze zneužívat a ospravedlňovat tím v masovém měřítku použití jakékoliv náhradní krytiny tak, jako tomu bylo v nedávné minulosti. Je neomluvitelné pokračovat v této neblahé praxi i dnes, kdy již jsou na trhu dostupné prakticky všechny potřebné druhy tradičních krytin.

Specifickým problémem je původní barevná adjustace krytiny. Z minulosti známe četné případy, kdy šindelová krytina byla opatřována barevným nátěrem. I ušlechtilé patinující měď bývala původně natírána (viz bohatá polychromie střech pražského Belvederu, vícebarevné pojednání kupole kostela sv. Františka v Praze apod.). Barveny byly i další druhy plechů.

### 3 Další střešní i nadstřešní prvky. Oplechování

Již v úvodu bylo zdůrazněno, že nadměrné oplechování střech historických budov je velmi nevhodné. Souhlasit nelze ani s historicky neopodstatněným nahrazováním pozinkovaného plechu plechem měděným (viz část II 2). Je třeba upozornit i na poznatek, že voda stékající z měděného plechu často zanechává na fasádě zelené skvrny. Klempířské prvky z měděného plechu jsou navíc v současné době ohroženy krádeží. Je možné použít např. velmi trvanlivý plech titan-zinkový.

## III POŽADAVKY PAMÁTKOVÉ PÉČE

### A Hlavní zásady

1. V odborném vyjádření musí být vždy obsažen požadavek na použití krytiny z hlediska památkové péče nejvhodnější, s údajem o podkladech pro toto rozhodnutí (písemné doklady, ikonografie, opětovné použití druhu krytiny).
2. Případné použití náhradní krytiny (viz část III D) je závažným zásahem do autenticity památky a jejího vzhledu. Je třeba k němu přistoupit jen výjimečně, pouze jako k provizornímu, časově omezenému opatření (viz část III F).
3. Případnému nesouhlasu vlastníka nebo investora s použitím krytiny navržené z hlediska památkové péče se nelze v rámci odborného vyjádření podřizovat. Musí z něj být naopak zřejmé, že s použitím nevhodné krytiny odborná organizace památkové péče nesouhlasí (nejde-li o krytinu provizorní - viz část F). Je třeba použít např. formulaci „nelze nahradit krytinou...“
4. Požadovaný druh krytiny musí být v odborném vyjádření jednoznačně pojmenován (srov. odst. III C6), aby nemohlo dojít k záměně. Je třeba uvést i barvu povrchu krytiny (např. i pálená krytina se vyrábí v různých barevných odstínech). V odborném vyjádření musí být stanoven i způsob kladení a způsob provedení hřebene, úžlabí, nároží, vikýřů apod.
5. Je třeba podrobně popsat i vhodný způsob opravy krovu, provedení souvisejících plechových a dřevěných prvků a vhodnou úpravu nadstřešního zdiva (viz část III E). Výslovně je nutno odmítnout nevhodné zásahy, ke kterým by případně mohlo dojít (viz kapitulu II).
6. Součástí odborného vyjádření musí být i výstižný popis dochované krytiny (viz bod III A4) a všech souvisejících prvků (viz bod III A5). Jde-li o některý ze starších druhů krytiny, je třeba připojit požadavek na zachování označených prvků na půdě (např. přípevněných u vchodu nebo na komínovém tělese), případně zajistit uložení v příslušném památkovém ústavu.
7. Je-li střecha pokryta vhodným druhem krytiny (viz část III C), je nutné před rozhodnutím o celkové výměně krytiny uvážit možnost její opravy doplněním stejným druhem nové krytiny nebo jen částečnou výměnou (viz část III B). U měděného plechu je třeba hodnotit a maximálně šetřit jeho ušlechtilou zelenou měděnku jako významnou složku estetického působení památky.

8. Není-li možné provést opravu nebo rekonstrukci střechy, je nutné vytrvale usilovat o zakrytí dostatečně odolnou prozatímní krytinou nebo o provizorní zastřešení (viz část III F).
9. Smyslem podrobného popisu provedení krytiny a dalších stavebních úprav je vymezení požadavků památkové péče. Pracovník památkové péče nemůže převzít odpovědnost za technické řešení, která přísluší projektantovi a zhotoviteli. (Pokud tiito techničtí pracovníci prohlásí některé požadavky památkové péče za nepřijatelné, je zpravidla možné odvolat se na dochovaný stav nebo na vhodné úpravy provedené na jiných historických budovách.)

## B Oprava krytiny

1. Dílčí oprava krytiny je většinou hospodárnějším řešením než její celková výměna. Jde-li o některý ze starších druhů krytiny (viz odst. III C5), je dílčí oprava jednoznačně vhodnější i z hlediska památkové péče. Odlišný odstín jednotlivých ploch nebo pruhů staré a nové krytiny naprosto není na závadu. (Dodavatel může být při posuzování této možnosti ovlivněn tím, že dílčí oprava pro něj představuje menší finanční objem a větší nároky na zručnost pokrývače.)
2. K opravě jednotlivých druhů krytiny:
- Pálené tašky bobrovky. Je třeba podporovat návrat k nenáročnému, dřívě běžnému překládání krytiny. Použitelnými staršími taškami lze pokrýt některé plochy střechy nebo jejich části.
  - Prejzy. Krytinu položenou do vápenné nebo mírně nastavené malty je zpravidla možné rozebrat a přeložit. Při nestejném formátu nových prejzů lze pokrýt novými prejzy jen některou ze střešních ploch.
  - Břidlice. Nové šablony je možné připevnit dvěma háčky z ohnutého plechu, případně někde i hřebíkem zatlučeným pod zdviženou vrchní šablonu. Pokrývač musí mít zkušenost v práci s touto krytinou.
  - Dřevěný šindel. Ztřeštělý povrch starší krytiny mnohdy vyvolává nesprávný dojem, že je nutné šindel vyměnit. Po provedení impregnačního nátěru (popřípadě po výměně zcela zničených kusů) však často může při dvojitěm položení tato krytina ještě mnoho let sloužit.
  - Plech. Opravy krytin ze staršího poškozeného pozinkovaného plechu většinou nelze považovat za hospodárné. Starší zinkový plech je dosti křehký, oprava je obtížná (je však třeba pokud možno zachovat ozdobné prvky). U krytiny z velmi trvanlivého měděného plechu je vždy nutné pokusit se o dílčí opravu. Závady jsou zpravidla způsobeny rozpojením spojů nebo uvolněním příponek.

## C Výměna krytiny

- a) V odborném vyjádření organizace památkové péče je třeba žádat použití krytiny z hlediska památkové péče nejvhodnější, případně ještě další vhodné krytiny, vycházející z zásad uvedených v odst. III C1b, c, a vybrat některou z možností uvedených v odst. III C2, C3, C4.
  - b) U budov postavených na konci 19. století a ve 20. století většinou lze podle dochovaných pozůstatků nebo jiných dokladů určit původní druh krytiny (případně odhadem podle obdobných staveb). Použití této krytiny by měla být dána přednost. Pokud se původní krytiny již nevyrobí, je nutné žádat použití obdobné náhradní krytiny, u významných památek případně zajištění výroby příslušné atypické krytiny.
  - c) U dřívě postavených budov někdy již nelze určit, jaká krytina byla použita v nejstarší fázi vývoje stavby, často provázeného zásadními změnami. Pokud ke změně druhu krytiny došlo před poslední čtvrtinou 19. století, nebývá většinou vhodné vracet se ke staršímu druhu krytiny. (Je ovšem třeba přihlídnout i k tomu, že krovy dimenzované pro zatížení šindelovou krytinou jsou často po položení těžší nespálné krytiny přetížené.) Došlo-li ke změně druhu krytiny v období posledních 50-100 let, je třeba uvážit možnost návratu ke staršímu druhu krytiny. V každém případě je třeba dát přednost použití některé z tradičních krytin (viz odst. III C5).
- Jednotlivé stavební památky:
  - a) Je nutné postupovat podle odst. III C1. Je-li střecha pokryta krytinou z hlediska památkové péče vhodnou, nelze ji bez uvedení obzvlášť vážného důvodu nahradit jiným druhem krytiny (i kdyby mělo jít o starší obecně vhodný druh krytiny).
  - b) Ve zvláště odůvodněných případech lze uvést jako méně vhodné i použití některé z přijatelných náhradních krytin uvedených v odst. III D2, výjimečně i méně vhodné krytiny z odst. III D3, nikoliv však krytiny zcela nevhodné (viz odst. III D4). Je ovšem třeba předem uvážit, nevyvolá-li použití náhradní krytiny požadavky na změnu tvaru střechy. (Např. drážkovými taškami nelze pokrýt zakřivené plochy, takže při jejich použití dochází k oplechování vikýřů ve tvaru volského oka.)
- Území s plošnou památkovou ochranou (rezervace, zóny, ochranná pásma):
  - a) Nelze připustit narušení celkového architektonického výrazu zástavby, ani sjednocujícího účinku jinak vhodné převládající krytiny.
  - b) V zásadě je třeba postupovat stejně jako u jednotlivých památek (viz odst. III C1,2) a přihlížet k uplatnění střechy v nejrůznějších pohledových vazbách (např. sledovat vztah k jednotlivým významným památkám a nejcennějším částem rezervace či zóny, neopomenout zpětně pohledové vazby). I u střech,

kteřé se v tomto smyslu nesledují, je nutné vyhýbat se použití nevhodných krytin (viz odst. III D4).

4. Střechy velmi malého spádu (zpravidla skryté za atikami apod.):
  - a) U památek moderní architektury postupovat podle odst. III C1a, b.
  - b) Při sklonu nižším než 5 % je z technických důvodů nutné použít povlakovou krytinu. V případě, že by toto řešení nebylo vhodné, je třeba pokusit se o zvýšení sklonu střechy a použít hladkou plechovou krytinu.
  - c) Při sklonu vyšším než 5 % je nutné vyžadovat použití hladké plechové krytiny (vyjma budov v ochranných pásmech, neuplatňujících se při pohledu na jednotlivé stavební památky).
5. Starší krytiny (používané v období přibližně před poslední čtvrtinou 19. století):
  - a) Pálené tašky hladké, zejména bobrovky, dvojitá krytina šupinová (na husté laťování), u méně významných budov též jednoduchá krytina.
  - b) Pálené prejzy, případně tvarované tašky (např. tzv. bechyňské háky).
  - c) Břidlice.
  - d) Dřevěný šindel štípaný.
  - e) Slaměné nebo rákosové došky.

Méně často používané krytiny:

  - f) Plech – téměř výhradně pouze na velmi zakřivených plochách a velmi strmých střechách věží (až do 19. století byla však i zde užívána převážně pálená krytina, břidlice a šindel), dále na střechách velmi malého spádu.
  - g) Kamenné desky (na klenbách).
  - h) Omítka (na zděných helmicích).
  - i) Glazované pálené prejzy či tašky a další druhy atypických krytin.
6. Bez upřesnění nelze používat např. tyto výrazy:
  - krytina tašková (platí i pro betonové tašky);
  - drážkové tašky (vyrábí se ve větším nebo menším formátu v různých tvarech);
  - šindel (vyrábí se nejen dřevěný šindel štípaný, řezaný a radiálně řezaný, ale i šindel asfaltovaný);
  - krytina plechová (používá se nejen plech měděný, pozinkovaný, titaninkový lesklý nebo patinovaný, ale i plech hliníkový, krytý plastem atd.).

## D Náhradní krytiny

1. V mimořádně odůvodněných případech je možné po předchozím důkladném uvážení, případně po poradě s příslušnými odborníky nahradit původní krytinu některým z novějších druhů krytiny. Jako dlouhodobé řešení to však lze připustit pouze tam, kde se již novější druh krytiny stal charakteristickým pro dané místo či region (např. výměna šindelů za bobrovky nebo břidlice, u bání za tradičně užívanou měď apod.). Výměna tradiční krytiny za novodobé napodobeniny, případně zcela nové typy krytin, je obecně nepřijatelná, neboť se jedná o hrubý znehodnocující zásah do historické podoby stavebního díla.
 

Následující přehled a klasifikace náhradních krytin proto v žádném případě nesmí být přijímány jako doporučení k jejich používání při obnově památek. Jde pouze o orientační pomůcku pro rozhodování v krajních případech či při provizorních opravách. V odborném vyjádření je třeba uvést na prvním místě krytinu nejvhodnější (viz odst. III A1).
2. Druhy náhradních krytin přijatelné v některých speciálních případech:
  - a) Náhrada pálených tašek bobrovek.
 

Kameninová bobrovka (dodávaná nyní v odstínu blízkém barvě pálené krytiny).

Betonová bobrovka opatřená při výrobě kvalitním nátěrem v odstínu velmi blízkém barvě pálené krytiny (německy Naturrot).
  - b) Náhrada pálených prejzů.
 

Pálená drážková vlnovka Antico (Meindl, SRN); novější varianta bez hřebínku ve vrcholu vlny tvarově dobře napodobuje prejzovou krytinu, nelze ji však používat na zakřivené plochy (výrobce dodává pro tento účel i klasickou prejzovou krytinu, tzn. korýtka a kůrky). Nevhodné je použití běžných hřebenáčů Meindl č. 4 a 5, na nároží lze použít vlnovku Meindl s oboustrannou naválkou (tzv. norimberské nároží – obdoba nároží s dvěma kůrkami), na hřebenu hřebenáče Meindl pro drážkové tašky.
  - c) Náhrada štípaného šindele.
 

Radiálně řezaný šindel.
  - d) Náhrada pozinkovaného nebo zinkového plechu.
 

Jedná se o případy velmi zakřivených ploch a velmi strmých střech věží. Lze použít titaninkový plech (příp. patinovaný).
3. Méně vhodné krytiny:
  - a) Různé druhy pálených drážkových tašek klasického formátu (15 ks/m<sup>2</sup>), např. Holland, Portugal. (V některých případech je lze považovat za přijatelnou náhradní krytinu, neumožňují však pokrytí zakřivených ploch, vikýřů ve tvaru volského oka apod.).

- b) Dřevěný šindel řezaný běžným způsobem. Je méně trvanlivý.
  - c) Vláknocementové (tzv. eternitové) šablony (včetně šablon s šedočerným povrchem imitujícím břidlici).
  - d) Tašky většího formátu (10 ks/m<sup>2</sup>). Tašky pálené, případně betonové, v barvě tradiční pálené krytiny.
4. Krytiny nevhodné pro stavební památku, památkové rezervace a zóny i ochranná pásma:
- a) Tašky barvou odlišné od tradiční pálené krytiny (betonové i pálené).
  - b) Asfaltový (bitumenový) šindel.
  - c) Hladké plechové krytiny včetně měděného plechu (jsou přípustné jen u velmi zakřivených ploch, velmi strmých střech věží a pohledově skrytých střech velmi malého spádu – viz odst. III C4c).
  - d) Krytina z velkoplošných šablon (plechových, vláknocementových, plastových aj.).
  - e) Povlakové krytiny – asfaltové, fólie apod. (jsou přípustné u pohledově skrytých střech velmi malého spádu, viz odst. III C4).
  - f) Jiné novější druhy krytiny odlišné tvarem, materiálem nebo barvou od starších druhů krytiny.

## **E Opravy a úpravy krovů, nadstřešního zdiva, oplechování, dřevěných a kovových prvků**

1. U státem chráněných kulturních památek a v památkových rezervacích je nutné postupovat podle odst. III E2 a III E3. U pohledově méně exponovaných střech v památkových ochranných pásmech a v památkových zónách lze připustit výjimky.
2. Při opravě střech dochází nejen k výměně krytiny, ale i k zásahům do dalších částí střechy. Pokud je dosavadní provedení střechy vhodné nebo alespoň přijatelné, je nutné stanovit v odborném vyjádření požadavek na jejich zachování nebo obnovu. Jde-li o prvky nebo úpravy nevhodné, je třeba požadovat jiné řešení a popsat způsob provedení.
3. Je třeba výslovně odmítnout zejména tyto zásahy:
  - a) Změna tvaru střechy (včetně odstranění námětků, vyrovnání střešních ploch do geometricky přesné roviny apod.).
  - b) Změna vztahu spodního okraje střešní plochy (krytiny) k římse. Nevhodné je zejména zvýšení okapní hrany (spodního okraje krytiny) oproti římse, ke kterému často dochází. (Je-li u dvouplášťových střech nezbytné vytvořit

- u okapu průběžnou mezeru k odvětrání spodního líce krytiny, musí být tato změna oproti původnímu stavu omezena na nejmenší možnou míru. Pokud není tento detail předem podrobně vyřešen a projednán, dochází při realizaci ke značně nevhodným úpravám.)
  - c) Náhrada menších vikýřů za větší. (U využitých podkroví méně významných a méně pohledově exponovaných památek je třeba případně hledat přijatelné řešení. Zcela nepřijatelné jsou v tomto ohledu souvislé pásové vikýře i hustý sled vikýřů bez dostatečných rozestupů.)
  - d) Používání šikmých střešních oken. Je zvláště nevhodné. (Počet střešních poklopů je třeba omezit, určit jejich vhodné umístění – např. nad komínem a natřít je v barvě krytiny.)
  - e) Necitlivé opravy kvalitních krovů, zvláště jde-li o krovy klasicistní nebo starší. U těchto krovů je třeba zachovat nejen původní konstrukční systém, ale v maximální možné míře i jednotlivé dřevěné prvky. Ve většině případů není nutné měnit celé delší trámy, stačí nahradit jejich zničená zhlaví kratším trámem stejného průřezu, tzv. protézou (spojit tesařským spojem – přeplátováním, impregnovat bezbarvým fungicidním prostředkem, u zdiva zamouřeného dřevomorkou přezdítky kapsy trámů s použitím malty s fungicidní přísadou). Podrobnosti viz Vít Mlázovský, Alfréd Schubert: K opravám starých krovů, in: Zprávy památkové péče, 55, 1995, č. 4, s. 131-134.
- Je-li při nedostatku kvalitních tesařů v zájmu záchrany památky nutné provizorně nastavit trámy ocelovými nebo dřevěnými příložkami, případně krov podepřít nebo ztužit přidanou konstrukcí, nesmí tento zásah vyloučit provedení citlivé opravy v budoucích letech. I v tomto případě musí pracovník památkové péče prosazovat šetrný přístup ke všem částem původního krovu. Je třeba chránit i autentický povrch dřevěných konstrukcí, tesařské značky a zápisy řemeslníků a nepřipustit použití nevhodných impregnačních prostředků (např. hygroskopických, barvicích dřeva apod.).
- f) Nahrazování omítaných komínových těles rezným zdivem, zdivem oplechovaným, prefabrikáty apod.
  - g) Zjednodušení profilace komínových hlav a dalších zděných nebo kamenných střešních prvků.
  - h) Oplechování nadezdívek dosud krytých cihlami, pálenou krytinou, kamenem nebo omítkou (k ochraně materiálu lze použít prodyšný hydrofobní prostředek – tzv. neviditelné oplechování).
  - i) Oplechování vikýřů (musí být omezeno na nezbytný rozsah – v místě styku s krytinou).
  - j) Nahrazování skládaných úžlabí oplechováním u šindele a břidlice (někde jsou dochována i úžlabí skládaná z pálené krytiny), nadměrné zvětšování šířky oplechování úžlabí, lemování nadezdívek apod.
  - k) Nahrazování podokapních žlabů nadokapními (nástřešními) žlaby. Lemování spodního okraje střechy plechem.

- l) Nahrazování přesahu skládané krytiny na štítu oplechováním (tzv. návětrnými lištami).
- m) Oplechování mansardových (případně jiných) dřevěných říms.
- n) Nahrazování klempířských prvků z pozinkovaného nebo zinkového plechu prvky měděnými. Lze použít např. velmi trvanlivý plech titanzinkový (příp. patinovaný).
- o) Oplechování hřebenů a nároží, odstranění nebo zjednodušení hrotnic a podobných ozdobných prvků.
- p) Zbytečná výměna mansardových (případně jiných) dřevěných říms. (Je třeba přihlídnout k tomu, že vesměs nemají nosnou funkci). Pokud je výměna zcela nezbytná, je nutné přesně dodržet profilaci.
- q) Odstranění nebo zjednodušení dřevěné konstrukce a ozdobných prvků ve štítech.
- r) Užití červeně probarvené malty u prejzové krytiny i u všech dalších krytin pokládaných do malty. Výsledek je z estetického hlediska většinou neuspokojivý. Přirozený, časem se stírající barevný kontrast mezi červenou krytinou a světlou maltou patří k historicky danému charakteru tradiční střechy.

## **F** Prozatímní krytina, prozatímní zastřešení

1. Pokud se v dané situaci nejedná pouze o sezónní přerušení prací, měla by prozatímní krytina být navržena a provedena tak, aby zaručila ochranu stavby nejméně na dobu deseti let. Na druhé straně však není správné k prozatímnímu zakrytí střechy užívat nákladnou krytinu s velmi dlouhou životností (hliníkový plech apod.).
2. Běžným způsobem položené levnější druhy asfaltové lepenky mají krátkou životnost a často od počátku neposkytují dostatečně ochranu před zatékáním. Vyžadují celoplošné bednění, které značně zvýší náklady na prozatímní zakrytí a bývá později argumentem pro použití nevhodných definitivních krytin (asfaltový šindel, plech). Jako vyslovené prozatímní krytinu je vhodnější použít různé velkoplošné zvlněné (samonosné) dílce.

## **IV ZÁVĚR**

Při sestavování výše uvedených směrnic jsme usilovali o dosažení maximální míry podrobnosti jak v popisu jevů, tak ve formulaci principů, jež lze zobecnit. Zdaleka nemohou vyčerpávat nepřeberné bohatství a originalitu tvarů, prvků i materiálů, které fond našich památek utvářejí. Této rozmanitosti zákonitě odpovídá i neomezené množství rozhodovacích situací, v nichž se pracovník památkové péče v praxi ocitá. Sebelépe zpracovaná metodika v tomto směru nemůže nahradit „lidský faktor“, tedy erudici i tvůrčí způsob myšlení zodpovědného památkáře.

Na závěr našich metodických směrnic proto nelze než zdůraznit tu, kterou autoři považují za nejdůležitější: Má-li být rozhodování v péči o památky kvalifikované, vyžaduje od památkáře vzdělání a zkušenosti, které se sbírají, tříbí a doplňují celý život.

### **Státní ústav památkové péče**

Odborné a metodické publikace, svazek 15

### **Péče o střechy historických budov**

Zpracovali:

Ing. arch. Vojtěch LÁSKA, Ing. Alfréd SCHUBERT,  
PhDr. Josef ŠTULC

Vydal Státní ústav památkové péče v Praze v roce 1997  
jako přílohu časopisu Zprávy památkové péče, ročník 57.

Redakce: Ing. Jan Sommer, Ing. Hana Samková  
Adresa redakce: Státní ústav památkové péče, redakce časopisu Zprávy památkové péče,  
Valdštejnské náměstí 3, 118 01 Praha 1, tel. 02/57 010 144.  
Technický redaktor: Jiří Sládeček  
Typo a sazba: A. N. R. Y.  
Tisk: Tiskárna JDS - Praha 10  
Nakladatelství Jalna, Valdštejnská 4, 118 00 Praha 1, tel. +fax: 02/57 31 44 27-8.  
Registrace povolena pod č. MK ČR 5993. MIČ 47 992.  
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, čj. nov 5055/94  
ze dne 16. 11. 1994, a RPP Bratislava čj. 465 RPP/952 ze dne 18. 1. 1995.  
Časopis rozšiřuje a objednávky předplatného přijímá a vyřizuje DUPRESS,  
Podolská 110, 147 00 Praha 4, tel.: 02/61 21 42 67.



**Odborné a metodické publikace. Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Praha 1986-1991. (Od roku 1991 Státní ústav památkové péče.):**

1. Jiří HOŠEK: *Vlhnutí zdíva historických objektů a metody dodatečné hydroizolace*, 1986.
2. Marek LUKÁŠ, Věra VODĚROVÁ, Jiří VONDRA: *Údržba lidových staveb*, 1986.
3. Josef HOBZEK: *Kláštery v českých zemích z hlediska památkové hodnoty*, 1987.
4. Josef HOBZEK: *Vývoj památkové péče v českých zemích. Stručný nástin*, 1987.
5. Marie MARŠÁKOVÁ: *Metodika inventarizačního průzkumu chráněných území*, b. d.
6. *Metodické podklady pro bilanci významných krajinných prvků ČSR v rámci národní koncepce tvorby a ochrany životního prostředí a racionálního využívání přírodních zdrojů do roku 2000*, 1988.
7. Jan ČERŮVSKÝ: *Ekologická výchova ve velkoplošných chráněných územích*.
8. Miloš SUCHOMEL: *Záchrana kamenných soch*, 1988.
9. *Seminář o lidové architektuře, Plástovice 1987*, 1988.
10. Jiří BELIS: *Výtvarný vývoj varhanních skříní v Čechách*, 1988.
- \*\*11. Hugo ROKÝTA: *J. J. Winckelmann a Čechy*, 1988. (10 Kč)
12. Max DVOŘÁK: *Katechismus památkové péče*, ediční poznámka a doslov Jaroslav PETRŮ, 1991. (= Edice MONUMENTA, sv. 1)
- \*\*13. Miloš SUCHOMEL: *Záchrana kamenných soch, 2. díl*, 1990. (20 Kč)
- \*14. Petr MACEK: *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*, vydáno jako příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 57, 1997. (10 Kč)
- \*15. Vojtěch LÁSKA, Alfréd SCHUBERT, Josef ŠTULC: *Péče o střechy historických budov*, vydáno jako příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 57, 1997. (10 Kč)

**Připravuje se vydání následujících titulů:**

16. Josef ŠTULC, Miloš SUCHOMEL, Ivana MAXOVÁ: *Péče o kamenné sochařské a stavební památky*.

(Svazky č. 5 a 6 jsou deponovány v knihovně Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Kališnická 4, 130 23 Praha 3.)

**Edice MONUMENTA** (zatím vydány 3 svazky):

Státní ústav památkové péče, Praha, od roku 1991.

1. Max DVOŘÁK: *Katechismus památkové péče*, překlad, ediční poznámka a doslov Jaroslav PETRŮ, 1991.
2. Hans SEDLMAYR: *Demolovaná krása*, překlad, ed. poznámka a doslov Vlastimil JIŘÍK, 1992.
3. Václav RICHTER: *Památka a péče*, ediční poznámka a doslov Jaroslav PETRŮ, 1993.

**Metodické materiály, které vyšly jako přílohy časopisu Zprávy památkové péče:**

- \*Pavel ŠTĀSTNÝ: *Fasádní nátěrové hmoty k povrchové úpravě historických budov*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 53, 1993, číslo 4, s. I-VIII. (10 Kč)
- \*Jiří RATHOUSKÝ: *Konzervační prostředky pro kámen i jiné stavební materiály*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 54, 1994, číslo 6, s. XLI-XLVIII. (10 Kč)
- \*Ivana KOPECKÁ, Martin DVOŘÁK: *Nároky na muzejní úložné prostory z hlediska stability různých materiálů*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 55, 1995, číslo 8, s. I-XVI. (10 Kč)

**V redakci časopisu Zprávy památkové péče byly k vydání připraveny další přílohy:**

- \**Zelená hora u Žďáru nad Sázavou. Příspěvky k dějinám a obnově poutního místa*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 57, 1997. (Sborník statí) (120 Kč)
- \**Palácové zahrady pod Pražským hradem. Zahrada Ledeburská a Malá Pálffyovská*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 57, 1997. (Sborník statí) (35 Kč)
- \*Ivana MAXOVÁ, Vratislav NEJEDLÝ, Miloš SUCHOMEL, Pavel ZAHRADNÍK: *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Svitavy*, příloha časopisu *Zprávy památkové péče*, ročník 57, 1997. (Soupisná publikace) (170 Kč)

Tituly označené \* je dosud možno zakoupit v redakci časopisu *Zprávy památkové péče*, Valdštejnské nám. 3, 118 01 Praha 1. Publikace označené \*\* lze zakoupit v knihovně SÚPP na téže adrese. Ostatní publikace již byly rozebrány.

V závorce jsou uvedeny prodejní ceny. U objednávek vyřizovaných poštou bude účtováno balné a poštovné.